

Tevekkül Ölçeği'nin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Adaptation of the Tawakkul Scale to Turkish Culture: A Validity and Reliability Study

Meryem ŞAHİN

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Meryem ŞAHİN
E-mail: meryemsahin@aku.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 19.03.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 24.09.2024
Yayın Tarihi/Publication Date: 26.09.2024

Atıf: Şahin, Meryem. "Tevekkül Ölçeği'nin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 62/1 (Aralık 2024), 1-14.

Cite this article as: Şahin, Meryem. "Adaptation of the Tawakkul Scale to Turkish Culture: A Validity and Reliability Study". *Journal of İlahiyat Researches* 62/1 (December 2024), 1-14.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ÖZ

Dini bir kavram olan tevekkül, aynı zamanda son yıllarda psikoloji araştırmalarına da konu olmaktadır. Bu çalışmanın amacı din bilimleri araştırmalarında kullanmak amacıyla Pakistan Müslümanları üzerinde geliştirilen Tevekkül Ölçeği'ni Türk kültürüne uyarlamaktır. Bu amaçla toplamda 595 kişiden oluşan iki farklı çalışma grubundan elde edilen veriler üzerinde geçerlik ve güvenirlik analizleri yürütülmüştür. İlk çalışma grubundan elde edilen verilere uygulanan Açıklayıcı Faktör Analizi sonuçlarına göre maddelerin orijinal ölçekte olduğu gibi 4 faktörde toplandığı, faktörlerin toplam varyansın %60,21'ini açıkladığı görülmüştür. Elde edilen faktörlere ikinci çalışma grubundan elde edilen veriler kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmış ve elde edilen model kabul edilebilir uyum düzeyinde bulunmuştur. Ölçüt bağıntılı geçerlik bulguları da ölçeğin uyum sağladığını göstermiş, tevekkül ile bilişsel kontrol ve esneklik arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ilk örneklemede ,899; ikinci örneklemede ,923'tür. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının birinci çalışma grubunda ,39 ile ,72; ikinci çalışma grubunda ,43 ile ,72 arasında sıralandığı görülmüştür. 23 madde ve dört alt boyuttan oluşan ölçeğin geçerlik ve güvenirlik kriterlerini karşıladığı görülmektedir. Uyarlanan Tevekkül Ölçeği Türk kültüründe yürütülecek araştırmalarda kullanılmak için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Tevekkül Psikolojisi, Ölçek Uyarlama, Allah'a Güven, Bilişsel Esneklik.

ABSTRACT

Tawakkul, a religious concept, has also been the subject of psychological research in recent years. The aim of this study is to adapt the Tawakkul Scale, originally developed for Pakistani Muslims for use in religious sciences research, to Turkish culture. For this aim, validity and reliability analyses were conducted on the data received from two different study groups totalling 595 participants. Based on the results of the Exploratory Factor Analysis performed on the data received from the first study group, it was seen that the items were grouped into four factors, consistent with the original scale, and the factors accounted for 60.21% of the total variance. Confirmatory Factor Analysis was applied to the obtained factors using the data received from the second study group and the obtained model was found at an acceptable fit level. The findings on criterion-related validity indicated that the scale provided a good fit, and statistically significant positive relationships were found between tawakkul and cognitive control and flexibility. The internal consistency reliability coefficient of the scale was .899 in the first sample and .923 in the second sample. It was observed that the corrected item-total correlation coefficients of the scale ranged from .39 to .72 in the first study group and from .43 and .72 in the second study group. Consisting of 23 items and four sub-dimensions, the scale meets the validity and reliability criteria. The adapted Tawakkul Scale is a valid and reliable measurement tool to be used in studies to be conducted in Turkish culture.

Keywords: Psychology of Religion, Psychology of Tawakkul, Scale Adaptation, Trust in Allah, Cognitive Flexibility.

GİRİŞ

Kişinin bir iş için elinden gelen çabayı gösterdikten sonra sonucunu tam bir kabulle Allah'ın irade ve takdirine bırakması, Allah'a güvenmesi olarak ele alınan tevekkül önemli bir İslami kavramdır. Bununla birlikte çoğu çalışmada kavramın inanç boyutunun dışında psikolojik ve sosyal yönlerine de atıf yapılmaktadır. Örneğin Ünverdi (2020) kelim ve tasavvuf açısından tevekkülü incelediği çalışmasında, tevekkülün psikolojik bir ihtiyaç olduğuna vurgu yapmıştır. Kavramının bu çok boyutluluğunun fark edilmesiyle birlikte özellikle din psikoloji disiplini içerisinde tevekkülün psikolojik boyutunu anlamayı amaçlayan çalışmalar kendini göstermeye başlamıştır (bk. Çınar, 2022; Doğan, 2023; Gondal vd., 2022, 2023; Kandemir, 2022; Karataş - Baloğlu, 2019; Şahin, 2018, 2019, 2020; Şahin - Hökelekli, 2019; Şahin - Kılıç Ahmedi, 2021; Terzibali Törenek, 2021).

Tevekkülle ilgili literatürde tevekkülün pasif bir kabullenmeden ibaret basit bir tavır ya da miskinliğin kılıfı olmadığı vurgulanmaktadır (Arslan, 2014; Coşar, 2010; Karataş - Baloğlu, 2019; Sağıroğlu, 2009). Tevekkül kavramında üzerinde durulan nokta elinden geleni yapıp sebeplere sarılmakla birlikte, özellikle tasavvuf literatüründe kişinin güveninin kaynağının kendi çabası değil de Allah'ın iradesine yönelik olmasına, kalbini sebeplere bağlamamasına vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan Kuşeyri'ye (1978) göre tevekkülün yeri kalptir. Tevekküle dair bu açıklamalardan hareketle kavramın içeriğinde Allah'a iman ve bunun getirdiği güven, bu güvenin sonucu olarak da deneyimlenen sonucun koşulsuz kabulünün olduğu görülmektedir. Tevekkül ve onun içerdiği Allah'a güven manevi gelişimde önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir (Gazali, 2014; İbn Arabi, 2015; Kuşeyri, 1978; Muhasibi, 2011). Tevekkül eden bireylerin Tanrı tasavvurlarında her yerde etkin bir yaratıcı şeması bulunmakta ve bu şemayı içeren tevekkül inancı Allah ile birey arasında aktif bir ilişki biçimini yansıtmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in temel kavramlarından biri olarak değerlendirilen ve psikolojik bir içeriğe de sahip olduğu düşünülen tevekkül kavramı son yıllarda psikoloji biliminin de ilgisini çekmiş, Türkiye'de ve yurtdışında Müslüman gruplar üzerinden farklı araştırmalara konu olmuştur. Şahin'in (2018) psikolojik bakışla tevekkülü ele alan çalışmasında bireylerin tevekkülü sabır, azim, güven, teslim olma, sığınma, ümit etme, razı olma gibi çok boyutlu süreçlerle tanımladığı görülmüştür. Aynı çalışmada tevekkülün bir iş veya olayın ortaya çıktığı anda, bununla birlikte öncesinde ve de sonrasında deneyimlenebilen, insana psikolojik açıdan olumlu etkilerinin ön planda olduğu bir yönelim olduğu aktarılmıştır. Gondal ve diğerlerinin (2022) çalışmasında, tevekkül özellikle insanın irade sınırının dışında kalan olaylarda Allah'ın kudretine inanç ve iradesini koşulsuz kabul, olaya ilişkin çaba, bireyin kendi iradesini yok etmesi şeklinde kavramsallaştırmıştır. Böyle bir süreçte tevekkül eden birey sonsuz güç sahibi olarak deneyimlediği Allah'ın iradesine güvenerek, başına en iyi durumun geleceğinden emin olmaktadır. Bu düşünce ve duygu durumunun da bireyi güçlendiren yansımaları olmaktadır.

Tevekkül kavramında merkezde olan Allah'a güvenmenin bilişsel, duygusal ve davranışsal bileşenleri olduğu tartışılmaktadır. Bilişsel boyut bireylerin Allah'ın olayların kontrolünü elinde bulunduran bir güç olması, onun izni dışında hiçbir şeyin gerçekleşmemesi gibi düşünceleri içermektedir. Duygusal düzeyde bireyler kendilerini tevekkül etmeye yatkın ve Allah'ı kendileriyle ilgilenebilir pozisyonda hissetmektedirler. Davranışsal boyut ise bireyin planlarını gerçekleştirmek için harekete geçmesini içeren, daha kolay gözlemlenebilen boyuttur (Bonab - Koohsar, 2011). Şahin (2020) tarafından Türk Müslümanlar üzerinde geliştirilen tevekkül yönelimi ölçeğinde de bu kavramsallaştırmaya benzer şekilde duygu, düşünce, davranış boyutları ortaya çıkmıştır.

Tevekkül bireylerin iyilik haline etki eden önemli bir psikolojik yapı olarak ele alınmaktadır (Bonab - Koohsar, 2011). Bireyler karşılaştıkları zorlayıcı durumlarda baş etme stratejisi olarak tevekkülü kullanabilmekte (Bonab vd., 2005), aynı zamanda olayların oluş sürecinde çabalamak, dua etmek gibi eylemlerle müdahil olarak yaratıcıyla işbirliği yapmaktadır. Bussing vd. (2009), içsel bir kontrol kaynağı olarak dine ve maneviyata (örneğin, Tanrı'ya güvenme) güvenmenin, kronik ağrı ile ilişkili hastalıklarla başa çıkmanın güçlü bir yordayıcısı olduğunu bulmuştur. Mickley vd. (1992), kanser hastalarında umudun ruhsal esenlik ve Tanrı'ya güven ile pozitif ilişkili olduğunu bulmuştur. Fadardi ve Azadi'nin (2017) yaptığı çalışmada Allah'a güvenme negatif duygulanımla negatif ilişkili, umut ve pozitif duygulanımlaysa pozitif ilişkili bulunmuştur. Karataş ve Baloğlu'nun (2019) konuyu psikolojik açıdan kavramsal düzeyde analiz ettikleri çalışmada tevekkülün; kaygıyla negatif ilişkiye sahip olduğu, insanın aciziyetini sonsuz güçlü olana sunarak güç kazandığı, geleceğe dair belirsizliği ortadan kaldırdığı ve bu sayede insan ruh dünyasına sükûnet veren bir yapı olduğu değerlendirilmiştir. Tevekkül bu özellikleri nedeniyle son yıllarda öne çıkmaya başlayan dine ve maneviyata duyarlı ruh sağlığı hizmetlerinde kullanılması önerilen kavramlardan biri olarak ele alınmaktadır (Ağılkaya Şahin, 2018).

Türkiye’de Şahin ve Hökeleki (2019) tarafından niteliksel yöntemle yürütülen araştırmada tevekkül etmenin psikolojik boyutu anlaşılma çabasıdır. 50 kişiyle gerçekleştirilen görüşmeler analiz edildiğinde tevekküle çoğunlukla karar alma süreçleri, ileri sağlık problemleri, ekonomik problemlerde başvurulduğu; duygusal açıdan ise belirsizlik, çaresizlik veya sıkıntı hissedilen anlarda yönelim gösterildiği görülmüştür. Kişilerin tevekkülün sonucu olarak psikolojik sağlıklarının arttığı, yaşadıklarını daha rahat kabullendikleri; inançlı kişiler açısından tevekkül etmenin psikolojik destek görevi gördüğü tespit edilmiştir. Benzer şekilde İran’da hemofili hastalarıyla hermenötik fenomenolojik desene dayalı yapılan araştırmada, hastalıkla baş etme sürecinde maneviyatın ele alınışı anlaşılma çabasıdır. Araştırma sonucuna göre dört temel tema ve bunlara bağlı alt temalar ortaya çıkarılmıştır. Dört tema "Tanrı ile ilişki", "Dayanak noktası olarak Tanrı", "güçlü dini inançlar" ve "manevi tatmin"dir. Bu temaların altında da Tanrı’dan yardım dilemek, kendisi ve başkaları için dua etmek, Tanrı’dan umut etmek, Tanrı’ya güvenmek, Tanrı’nın merhametine inanmak, Tanrı’nın her şeye kadir olduğuna ve Tanrı’nın yaratma gücüne inanmak, başa geleni kabul etmek, şükretmek alt temaları bulunmaktadır (Rambod vd., 2019). Ortaya çıkan temalar değerlendirildiğinde tevekkül sürecinde yer alan deneyimlerin kendisini gösterdiği görülmektedir. Sarıtoprak ve Abu-Raiya (2022) da İslami perspektifle pozitif psikoloji yaklaşımını değerlendirdikleri çalışmada Müslümanların zorluklarla başa çıkmalarında tevekkülün önemli bir rolü olduğunu vurgulamıştır.

Tevekkül kavramını ele alan niceliksel araştırmalar da bulunmaktadır. Ülkemizde Şahin (2020) tarafından Tevekkül Yönelimi Ölçeği geliştirilmiş ve devamında Türkiye’de tevekkül kavramına ilişkin niceliksel yöntemle yapılan araştırmalar kendisini göstermeye başlamıştır. Terzibali Törenek (2021) tarafından yürütülen araştırmada tevekkül eğiliminin yaşam memnuniyetiyle, Şahin ve Kılıç Ahmedi (2021) tarafından yapılan araştırmada ise psikolojik iyi olmayla pozitif yönlü anlamlı ilişkili olduğu bulunmuştur. Çınar (2022) tarafından yapılan araştırmada dindarlık ile psikolojik sağlık ilişkisinde tevekkülün tam aracılık ettiği, Doğan (2023) tarafından yürütülen araştırmada tevekkül yönelimi ile algılanan stres arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu ve tevekkülün algılanan stres üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Gondal vd.’nin (2023) Pakistan’da yürüttükleri araştırmada tevekkül depresyon ve dış güdümlü dindarlıkla negatif ilişkili bulunmuş, aynı zamanda tevekkülün dini yönelim ile depresyon arasındaki ilişkiye aracılık ettiği görülmüştür. Bir başka çalışmada tevekkülün Allah’a güvenli bağlanma ile güçlü, anlamlı pozitif bir ilişkiye sahip olduğu ve Allah’a güvensiz bağlanma ile anlamlı negatif bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur (Gondal vd., 2022).

Tevekkül etme psikolojisiyle ilgili hem Türkiye hem de dünyada nitel ve nicel yöntemlerle yürütülen araştırmalarda artış görülmekte ve bu kavrama ilginin olduğu gözlenmektedir. Bu araştırmada henüz yeni gelişen bir çalışma konusu olarak tevekkül psikolojisi çalışmalarında kullanılabilecek ölçme araçlarına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bu amaçla Gondal vd. (2022) tarafından Pakistanlı Müslümanlar üzerinde Urdu dilinde geliştirilen Tevekkül Ölçeği’nin farklı İslam kültürlerinde uyarlanmasının önerildiği üzere Türk kültürüne uyarlanması yapılmıştır.

Ülkemizde mevcut durumda Şahin (2020) tarafından geliştirilmiş olan Tevekkül Yönelimi ölçeği bulunmakla birlikte, uyarlanması hedeflenen ölçek ile mevcut ölçek arasında kuramsal farklar bulunmaktadır. Şahin (2020) tarafından geliştirilen ölçek tevekkül etme sürecine ilişkin duygu, düşünce ve davranışları referans alırken; Gondal vd. (2022) tevekkülü Allah’ın kudretine inanç, O’nun iradesini koşulsuz kabul, kişinin kendi iradesini yok etmesi ve çabalama şeklinde “Tanrı’ya bağlanma” teorisiyle ilişkilendirerek ele almış ve yorumlamıştır. Bu açıdan ölçeğin uyarlanmasının din psikolojisi bağlamında henüz yeni çalışmaya başlanan bir kavram olan tevekkülü teorik açıdan tartışma ve güçlendirme noktasında literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte hedef ölçeğin yapısının iki farklı kültürde değerlendirilmesi de tevekkül literatürüne katkı sağlayacaktır.

Aynı zamanda tevekkül ile ilgili kuramsal açıklamalar ve saha çalışmalarından elde edilen bulgular değerlendirildiğinde tevekkül etmenin bireylerde bilişsel, duygusal ve davranışsal etkide bulunma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Özellikle stresli, kaygı verici veya belirsizlik durumlarında bireylerin duyguları üzerinde bilişsel kontrol sağlayabilmesi ve olayları değerlendirirken başa çıkma esnekliği göstermesiyle tevekkül etme arasında ilişki beklenmektedir. Bilişsel kontrol ve esneklik istenmeyen, kontrol edilemeyen veya stresli yaşam olayları karşısında bireyin uyum sağlama, değişen çevresel durumlara yanıt olarak bilişsel yapıları ve hedef davranışı uyarlayabilme becerisi olarak ele alınmaktadır (Dennis - Vander Wal, 2010). Aktarılan açıklamalardan hareketle tevekkül ve bilişsel esneklik ilişkisi de anlaşılma çabasıdır.

1. YÖNTEM

1.1. İşlem 1

Ölçek uyarlama sürecinin ilk aşamasında ölçeği geliştiren akademisyenlerle iletişime geçilerek uyarlanması için izin alınmıştır. Devamında anadili Urduca olan ve Türkiye’de lisansüstü eğitimlerine devam eden ileri derecede Türkçe bilen 2 kişi tarafından ayrı ayrı Türkçe’ye çevirisi yapılmıştır. Ayrı ayrı yapılan çevirilerin ardından araştırmacı tarafından çevirilerdeki farklılıklar belirlenmiş ve araştırmacının dahil olduğu bir toplantıda farklar ve çevirilerdeki ifadelerin kültürel karşılıkları tartışılmıştır. Bu tartışma toplantısı sonrasında hem dil hem de kültürel yönden düzenlenen ortak tek bir form elde edilmiştir. Bu aşamaya geldikten sonra Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 19.07.2023 tarih ve 08 sayılı toplantısında 2023/225 karar sayısı ile araştırmacının etik kurul onayı alınmış, veri toplama süreçlerinde tüm katılımcılardan onam alınmıştır. Etik kurul onayının ardından elde edilen form araştırmacı tarafından ilköğretim, lise, üniversite ve yüksek lisans mezunu olmak üzere farklı eğitim seviyelerindeki 5 kişiye uygulanmış ve uygulama sonrası maddelerin anlaşılabilirliği üzerine görüşülmüştür. Bu gruptan da alınan geri bildirimlerle formun uygulama öncesi nihai hali elde edilmiştir.

1.2. İşlem 2

Ölçeğin açıcı faktör analizi (AFA), ölçüt-bağıntılı geçerlik ve güvenilirlik analizlerini yapmak üzere birinci çalışma grubunun verileri 17.10.2023-10.11.2023 tarihleri aralığında Google forms üzerinden toplanmıştır. Bu gruptan elde edilen verilerin analizlerinde AFA (temel bileşenler analizi, varimax döndürme tekniği) kullanılarak yapı geçerliliği analizi; Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı kullanılarak güvenilirlik analizi; Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu kullanılarak ölçüt-bağıntılı geçerlik analizi yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğu için Bartlett küresellik testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) sonuçları kullanılmış, analizler SPSS 20 programı kullanılarak yapılmıştır.

1.2.1. Çalışma Grubu

Bu aşamadaki çalışma grubu uç değerler silindikten sonra kalan 356 kişiden oluşmaktadır. Uç değerlerin belirlenmesi amacıyla Mahalanobis uzaklık değerleri kullanılmıştır. Katılımcıların %77’si ($N=274$) kadın, %60,7’si evli ($N=216$), %35,7’si bekar ($N=127$). Eğitim seviyesi incelendiğinde %31,4’ünün ilk, orta ve lise mezuniyet düzeyinde olduğu; %44,1’inin üniversite mezunuyken, % 24,5’inin lisansüstü düzeyde öğrenci veya mezun olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşları 18 ile 70 arasında değişmektedir. Yaş ortalaması 35,26’dır ($SS=9,29$). Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve medeni durumlarında çeşitliliğin sağlandığı görülmektedir.

1.3. İşlem 3

İkinci çalışma grubunun verileri 12.12.2023-27.12.2023 tarihleri aralığında Afyon Kocatepe Üniversitesi öğrencilerinden Google forms aracılığıyla dijital olarak toplanmıştır. Bu gruptan elde edilen veriler üzerinde yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA); Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı kullanılarak güvenilirlik analizi; ölçüt-bağıntılı geçerlik için korelasyon analizleri yapılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri SPSS 20 ve AMOS 26 programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

1.3.1. Çalışma Grubu

Bu aşamadaki çalışma grubu Mahalanobis uzaklık değerlerine göre belirlenen uç değerler silindikten sonra kalan 239 kişiden oluşmaktadır. Üniversite öğrencilerinden oluşan ikinci çalışma grubunun yaşları 18-53 aralığında değişmekte olup, yaş ortalamaları 22,58’dir ($SS=5,52$). Katılımcıların %20,1’i ($N=48$) erkek, %90,8’i ($N=217$) bekar. Eğitim gördükleri fakülteler ise Fen Edebiyat (%54,8), Eğitim (%14,2), İlahiyat (%16,7), Yüksekokul (%6,7) ve diğerleri (%6,2) şeklindedir.

1.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durumuna dair sosyo-demografik sorular; araştırma sürecinde uyarlanması hedeflenen Tevekkül Ölçeği Türkçe formu ve ölçüt-bağıntılı geçerlilik analizleri için Tevekkül Yönelimi Ölçeği ile Bilişsel Kontrol ve Esneklik Ölçeği kullanılmıştır.

1.4.1. Tevekkül Ölçeği

Ölçek Pakistanlı araştırmacılar olan Gondal vd. (2022) tarafından Urdu dilinde geliştirilmiştir. Ölçek geliştirilme sürecinde başlangıçta Kur’an kaynaklarına yönelik içerik analizi ile psikologlar, din bilimcileri ve Müslüman yetişkinlerin katıldığı odak

grup görüşmeleri üzerinden 60 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş, bu form uzman görüşleriyle 40 maddeye indirilmiştir. Taslak maddeler 300 kişiden oluşan Pakistanlı Müslümanlar üzerinde uygulanmış ve AFA analizlerine göre ölçeğin 24 maddeden oluşan dört faktörlü yapıya sahip olduğu ve faktörlerin toplam varyansın %76,67'sini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin boyutları Allah'ın kudretine olan inanç (11 madde; örn. "Allah'ın zorluktan sonra kolaylık verebilecek güçte olduğuna inanıyorum"), Allah'ın iradesini koşulsuz kabul (6 madde; örn. "Başıma bir kaza-bela/musibet gelse bile Allah'a isyan etmem"), çabalamak (4 madde; "Günlük ihtiyaçlarımı karşılamak için çaba gösterdikten sonra rızıkımı Allah'tan beklerim"), kişinin kendi iradesini yok etmesi (3 madde; örn. "Ben kendi irademi tamamen yok sayıp, Allah'ın benim için yazdığına rıza gösteririm") olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı (α) ,95'tir. Alt faktörlerin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayıları sırasıyla ,97; ,89; ,83; ,83'tür. İkinci aşamada elde edilen faktörleri doğrulamak amacıyla 350 yetişkin Pakistanlı Müslüman ile yapılan uygulamanın verileri üzerinden DFA yapılmış ve faktör yapısı doğrulanmıştır. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçek "kesinlikle katılmıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" arasında 1'den 7'ye kadar derecelendirilen 7'li Likert tipinde yapılandırılmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar kişide tevekkül eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Allah'ın kudretine olan inanç tevekkülün temel unsuru olarak ele alınmış, Allah'ın her şeyin yaratıcısı, sahibi ve denetleyicisi olduğuna iman olarak tanımlanmıştır. Allah'ın iradesini koşulsuz kabul olumsuzluklara rağmen Allah'ın kendisi için iyi bir şeyler planladığından emin olma durumunu tanımlamaktadır. Çaba ise kişinin aktif olarak hedeflerini gerçekleştirmeye çalışması, peşinden koşması, efor sarf etmesidir. Kişinin kendi iradesini yok etmesi ise tevekkülün en yüksek derecesi olarak ele alınıp kişinin isteklerini yok etmesi, bütün arzu ve duygularını boşa çıkarması, kendisi için hiçbir şey istememesi durumudur.

1.4.2. Tevekkül Yönelimi Ölçeği

Tevekkül Yönelimi Ölçeği Şahin (2020) tarafından geliştirilmiştir. Türkiye'de yaşayan Müslümanların yer aldığı 19 ile 65 yaşları arası değişen 338 kişilik çalışma grubu üzerinde yapılan uygulamalar sonucu 3 boyut ve 23 maddeden oluşan ölçek elde edilmiştir. 5'li Likert tipinde düzenlenen ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ,928 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları Duygu ve Düşünce (16 madde; örn. "Her türlü olayda Allah'ın müdahalesinin olabileceğini düşünürüm"), Davranışa Karşı Olumsuz Tutum (4 madde; örn. "Bir iş için çabalamanın tevekküle aykırı olduğunu düşünürüm"), Davranışa Karşı Olumlu Tutum (3 madde; örn. "İşlerin yolunda gitmesi için alabileceğim tüm tedbirleri alırım") olarak isimlendirilmiştir. Alt boyutlar toplam varyansın %59,31'ini açıklamaktadır. Maddelerin faktör yükleri ,56 ile ,84 arasında sıralanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında birinci çalışma grubundan elde edilen veriler üzerinde yeniden yapılan AFA sonuçları 3 boyutlu modelle uyumlu bulunmuştur. Özdeğeri 1'den büyük 3 faktör toplam varyansın %62,62'sini açıklamıştır. Ölçek iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ilk çalışma grubu için ,921, ikinci çalışma grubu için ,89 olarak bulunmuştur. Ölçek bu çalışmadaki örneklemelerde de geçerlik ve güvenilirlik değerlerini karşılamıştır.

1.4.3. Bilişsel Kontrol ve Esneklik Ölçeği

Bireylerin stresli durumlarda duygular üzerinde bilişsel kontrol sağlayabilmesi ve stresli durumlarla başa çıkma esnekliğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Gabrys vd. (2018) tarafından geliştirilen ölçek Demirtaş (2019) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Uyarlama çalışması sonrası orijinal ölçekte olduğu gibi Duygular Üzerinde Bilişsel Kontrol (örn. madde "Rahatsız edici düşünceleri görmezden gelmek benim için kolaydır") ile Değerlendirme ve Başa Çıkma Esnekliği (örn. madde "Duruma farklı bakış açılarından yaklaşırım.") olmak üzere 2 faktörlü yapı iyi uyum göstermiştir. Her boyutta 9 olmak üzere, toplam 18 maddeli ölçek 7'li Likert tipinde yapılandırılmıştır. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları ,85 ile ,91 arasında sıralanmaktadır.

Bu çalışmada yapılan AFA sonucunda 7., 8. ve 14. maddeler binişiklik gösterdiği, 18. madde ise farklı faktöre yüklendiği için silinmiştir. Bunun sonucunda duygular üzerinde "bilişsel kontrol" faktörü 5 madde, "değerlendirme ve başa çıkma esnekliği" faktörü 9 maddeden oluşmuştur. Alt boyutlar toplam varyansın %52'sini oluşturmaktadır. Ölçeğin iç güvenilirlik katsayısı ,846; alt boyutlar için sırasıyla ,815 ve ,853'tür.

2. BULGULAR

Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için farklı iki örneklem üzerinde açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir. Ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı yapıyı ne kadar doğru ölçtüğüne işaret eden yapı geçerliği, ölçülmesi hedeflenen kavramsal yapının açığa çıkarılmasına dairedir (Gürbüz - Şahin, 2017).

Yapı geçerliliği için başlangıçta birinci örneklemde elde edilen veriler üzerinde AFA yapılmış, analize geçmeden önce

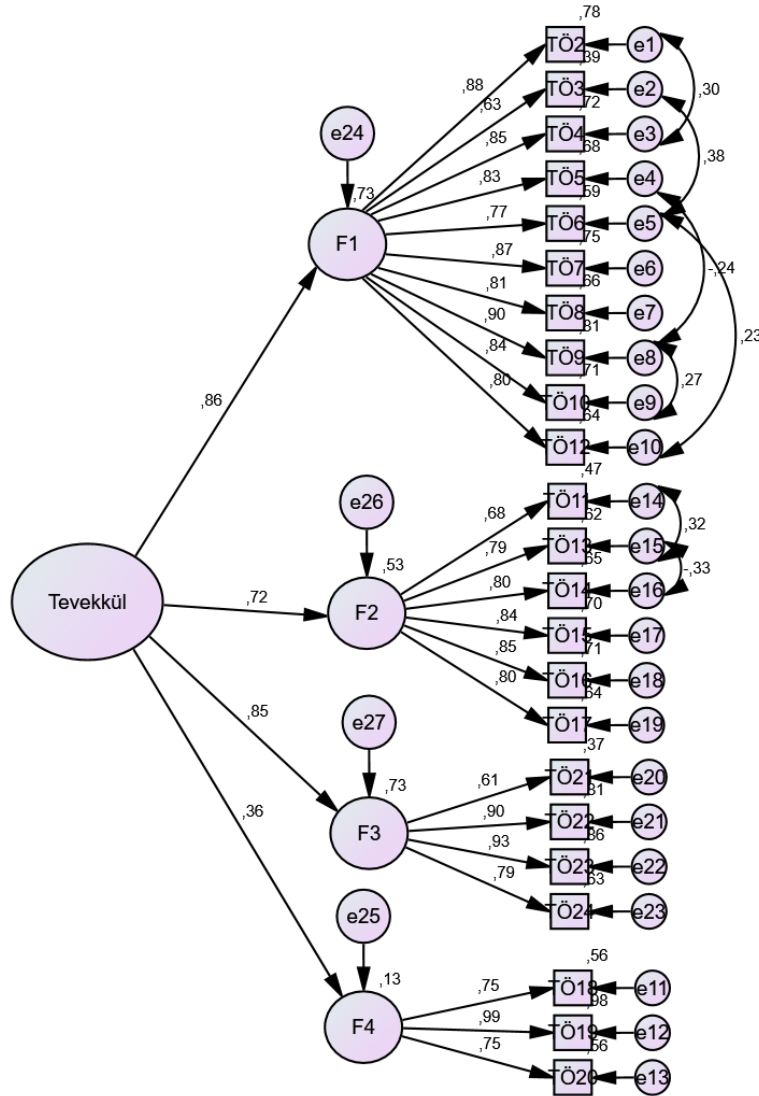
toplanan verilerin faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığı analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda KMO değerinin ,903 olduğu ve faktör analizi yapabilmek için örneklemin yeterli büyüklükte olduğu görülmüştür. Maddeler arası korelasyonların faktör analizi için uygun olduğuna işaret eden Barlett küresellik testi de anlamlı bulunmuştur [$\chi^2 (253) = 4412,92; p < ,001$]. AFA yapılırken maddelerin yer aldığı faktörlerin tespitinde varimax dik döndürme tekniği ve temel bileşenler analizi yöntemi kullanılmıştır.

Maddelerin ortak varyans değerini (communalities) gösteren çıkartma değeri (extraction) ,38 ile ,81 arasındadır. Referans değeri olarak ele alınan ,20'nin üzerinde olma kriteri (Büyüköztürk vd., 2013) dikkate alınarak bu değer üzerinden madde silinmemiştir. Binişiklik gösteren maddelerde yük değerleri arasında ,10'dan az fark olan madde olmamış, bu kriter (Sönmez - Alacapınar, 2016) üzerinden de madde elenmemiştir. Faktör yüklerinin en az ,32 olması (Tabachnick - Fidell, 2019) kriteri dikkate alınarak faktör yüklerinin ,56 ile ,85 arasında sıralandığı görülmüş, düşük faktör yükü nedeniyle silinen madde olmamıştır. Yapılan analizler sonucunda yamaç birikinti grafiği (scree plot) de incelenerek maddelerin orijinal ölçekte olduğu gibi özdeğeri 1'den büyük dört faktörde toplandığı, faktörlerin toplam varyansın %60,21'ini açıkladığı görülmüştür. Orijinal ölçekten farklı olarak birinci faktörde yer alan birinci madde, bu çalışmada ikinci faktörde yer almıştır. Bu nedenle bu madde kuramsal yapıya uymadığı için silinmiş ve kalan 23 madde üzerinden ilenlenmiştir. 23 maddeye ilişkin AFA sonuçları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları						
Ölçek Madde No	Madde	Ortak Faktör Varyansı	Faktör Yüğü			
			F1-Allah'ın kudretine inanç	F2-Allah'ın iradesinin koşulsuz kabulü	F3-Çabalamak	F4-Kişinin kendi iradesini yok etmesi
6	İşlerim yollunda gitmese bile, Allah'ın daha hayırlısını lütfedeceğine inanırım.	,626	,715			
9	Allah'ın zorluktan sonra kolaylık verebilecek güçte olduğuna inanıyorum.	,516	,702			
10	Başıma gelen tüm iyi ve güzel şeylerin/nimetlerin Allah'tan geldiğine inanıyorum.	,561	,673			
2	Allah'ın beni hiçbir zaman yalnız bırakmayacağına inancım tamdır.	,602	,660			
7	Her ne yaparsam yapayım ancak Allah'a güvenerek yaparım.	,583	,643			
4	Allah'ın her şeye gücünün yettiğine, beni en zor şartlarda bile koruyup kollayabileceğine	,503	,629			
8	Ancak Allah'a güvenip zorluklardan kurtulabilirim.	,572	,585			
12	Bir kapı kapandığında Allah'ın başka kapılar açacağına inanıyorum.	,552	,578			
3	Her konuda Allah'tan hayırlısını dilerim.	,431	,573			
5	Hayatımdaki her amaç için ancak Allah'tan yardım dilerim.	,450	,559			
11	Hastalandığımda hiçbir şekilde ümitsizliğe kapılmıyorum.	,702		,773		
13	Başıma gelen her şey Allah'tan olduğu için hastalandığımda endişe etmiyorum.	,715		,767		
15	Zorluklar Allah tarafından bir imtihan olduğu için hiçbir zorluktan korkmam.	,750		,766		
14	Başıma bir kaza-bela gelse bile Allah'a isyan etmem.	,610		,697		
16	Eğer bir şey için uğraştığım halde düzelmeyorsa, bu durum Allah'ın takdiri olduğu için	,651		,652		
17	Derme-çatma bir evde yaşamak zorunda kalsam bile Allah'a isyan etmem.	,594		,635		
22	Gece evin güvenlik önlemlerini sağladıktan sonra uyuduğumda Allah beni mutlaka	,686			,780	
23	Araç kullanırken gerekli tüm tedbirleri aldıktan sonra Allah'ın beni gideceğim yere kazasız	,678			,777	
21	Hastalandığımda ilaç kullandıktan sonra Allah'ın bana şifa vereceğine inanıyorum.	,533			,710	
24	Günlük ihtiyaçlarımı karşılamak için çaba gösterdikten sonra, rızımı Allah'tan beklerim.	,386			,524	
19	Allah bana ne verirse ona razı olduğum için hiçbir şeyi arzulamıyorum.	,784				,848
20	Allah'ın benim için takdir ettiği şeyde hayır olduğuna inandığımdan, çok zor durumlarda	,635				,780
18	Ben kendi irademi yok sayıp Allah'ın benim için yazdığına rıza gösteririm.	,654				,778
Özdeğerler			9,045	2,077	1,530	1,196
Açıklanan varyans yüzdesi			39,326	9,030	6,654	5,199
Toplam açıklanan varyans yüzdesi			60,209			

AFA analizlerine göre “Allah’ın kudretine inanç” olarak isimlendirilen birinci boyut 10 maddeden, “Allah’ın iradesinin koşulsuz kabulü” boyutu 6 maddeden, “çabalamak” boyutu 4 maddeden, “kişinin kendi iradesini yok etmesi” boyutu 3 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 23 maddeden oluşan 4 faktörlü yapısı Türkçe uyarlamasında da geçerlik oranlarını sağlamaktadır.

Açımlayıcı faktör analizi sonrası ortaya çıkan örtük yapının model uyumunu test etmek için ikinci çalışma grubundan elde edilen veriler üzerinde DFA yapılmıştır. DFA yapmak için başlangıçta normallik dağılımları incelenmiş, mahalalanobis uzaklıkları dikkate alınarak uç değerler silinmiştir. Verilere uygulanan ikinci düzey DFA analizi sonucunda elde edilen uyum indeksi değerleri incelendiğinde $CMIN=662,721$, $df=226$, $\chi^2/_{sd}= 2,932$, $p<,001$; $CFI=,905$, $TLI=,894$, $IFI=,905$, $NFI=,863$, $GFI=,802$, $RMSEA=,09$ şeklindedir. Elde edilen değerlere göre model uyumunda $RMSEA$ gereken değer sınırında olduğundan ve diğer değerlerin de uyumunu yükseltmek için modifikasyon indeksleri incelenmiş ve aynı faktördeki maddeler arasında önerilen kovaryanslar yapılmıştır. Orijinal ölçekte de olduğu gibi ilgili kovaryanslar oluşturulup model tekrar analize sokulduğunda indeks değerleri $CMIN=533,415$, $df=219$, $\chi^2/_{sd}= 2,436$, $p<,001$, $CFI=,932$, $TLI=,921$, $IFI=,932$, $NFI=,890$, $GFI=,840$, $RMSEA=,078$ olmak üzere yükselmiştir. Ölçeğin faktör yükleri ,61 ile ,99 arasında sıralanmaktadır. Modelin uyum indeksleri değerlendirildiğinde dört boyutlu modelin kabul edilebilir düzeyde uyum verdiği görülmüştür. Şekil 1 ölçeğin faktör yapısını göstermektedir.

Şekil 1.

Tevekkül Ölçeğine İlişkin Path Diagramı ve Faktör Yükleri.

Yapılan DFA'ya göre tüm faktörlere ve faktörlerin altında yer alan maddelere ait yol katsayıları istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < ,001$). Standartlaştırılmış yol katsayılarına (β_1) bakıldığında ölçek üzerinde en fazla etkiye sahip olan faktörün orijinal ölçekte olduğu gibi "Allah'ın kudretine inanç" (F_1 ; $\beta_{1=},86$) olduğu görülmektedir.

2.2. Ölçüt-Bağıntılı Geçerlik

Uyarlanan ölçeğin ölçüt-bağıntılı geçerliliğini sağlamak için her iki çalışma grubundan elde edilen veriler üzerinden Şahin (2020) tarafından geliştirilen Tevekkül Yönelimi Ölçeği ile arasındaki korelasyona bakılmıştır (Tablo 2). Aynı zamanda kuramsal olarak aralarında korelasyon olması beklenen Bilişsel Kontrol ve Esneklik ile gösterdiği ilişkiler ikinci çalışma grubundan elde edilen veriler üzerinde analiz edilmiştir (Tablo 3).

		<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>r</i>
Birinci örneklem	1. Tevekkül Ölçeği	6,228	,65	,510**
	2. Tevekkül Yönelimi Ölçeği	4,556	,39	
İkinci örneklem	1. Tevekkül Ölçeği	6,05	,73	,509**
	2. Tevekkül Yönelimi Ölçeği	4,39	,43	

Not. ** $p < ,01$

Tablo 2 incelendiğinde uyarlaması yapılan Tevekkül Ölçeği ile ölçüt-bağıntılı geçerlik için kullanılan Tevekkül Yönelimi Ölçeği arasında her iki çalışma grubunda da istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmekte ($r = ,510$; $r = ,509$; $p < ,01$), uyarlanan ölçeğin ölçüt-bağıntılı geçerliği sağladığı anlaşılmaktadır. Ölçüt-bağıntılı geçerlik için ikinci çalışma grubuna birinci gruptan farklı olarak Bilişsel Kontrol ve Esnekliği ölçen bir ölçme aracı uygulanmıştır. Elde edilen veriler üzerinden Tevekkül Ölçeği ile Bilişsel Kontrol ve Esneklik Ölçeği toplam puan ve alt boyutlar arasındaki korelasyonlar incelenmiştir (Tablo 3).

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Tevekkül-Toplam	-							
2. Allah'ın kudretine inanç	,793**	-						
3. Kişinin kendi iradesini yok etmesi	,686**	,226**	-					
4. Allah'ın iradesinin koşulsuz kabulü	,881**	,594**	,528**	-				
5. Çabalamak	,741**	,677**	,319**	,528**	-			
6. Bilişsel Kontrol ve Esneklik-Toplam	,206**	,246**	-048	,298**	,100	-		
7. Duygular Üzerinde Bilişsel Kontrol	,122	,137*	-0,79	,221**	,073	,774**	-	
8. Değerlendirme ve Başa çıkma Esnekliği	,206**	,254**	-0,006	,257**	,088	,854**	,332**	-
Ortalama	6,0497	6,6351	3,8745	5,899	6,4425	4,1264	2,7958	4,8656
Standart sapma	,731	,603	1,913	1,102	,764	,757	1,168	,790

Not. * $p < ,05$; ** $p < ,01$

Tablo 3'te görüldüğü üzere tevekkül ile bilişsel kontrol ve esneklik arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ilişki bulunmuştur ($r = ,206$; $p < ,01$). Alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde değerlendirme ve başa çıkma esnekliği ile toplam tevekkül ($r = ,206$; $p < ,01$), Allah'ın kudretine inanç ($r = ,254$; $p < ,01$), Allah'ın iradesini koşulsuz kabul ($r = ,257$; $p < ,01$) arasında; duygular üzerinde bilişsel kontrol ile Allah'ın kudretine inanç ($r = ,137$; $p < ,01$) ve Allah'ın iradesini koşulsuz kabul ($r = ,221$; $p < ,01$) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

2.3. Güvenirlik ve Madde Analizi

Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı ile ölçekteki maddelerin kendi aralarında tutarlılık gösterme durumları incelenmiştir. 23

maddelik ölçeğin ilk örnekleme hesaplanan güvenilirlik katsayısı (α) ,899'dur. Alt boyutlar açısından ele alındığında güvenilirlik katsayıları birinci boyut için ,884; ikinci boyut için ,898; üçüncü boyut için ,749; dördüncü boyut için ,819 bulunmuştur. İkinci örnekleme hesaplanan güvenilirlik katsayısı (α) ,923'tür. Alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde sırasıyla ,952; ,908; 854; ,862 şeklindedir. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının birinci çalışma grubunda ,39 ile ,72; ikinci çalışma grubunda ,43 ile ,72 arasında sıralandığı görülmüştür.

SONUÇ

Bu araştırmada din psikolojisi çalışmalarında ilgi çekmeye başlayan bir konu olan tevekkül psikolojisi araştırmalarında kullanılabilirliği amacıyla Tevekkül Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla Urdu dilinde Pakistanlı Müslümanlar üzerinde geliştirilen ölçeğin çevirisi yapılmış, ardından Türk kültüründe psikometrik özellikleri incelenerek yapı geçerliği, ölçüt bağıntılı geçerlik ve güvenilirlik analizleri yürütülmüştür.

Araştırmada iki farklı çalışma grubundan olmak üzere toplam 595 kişiden veri toplanmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğunu görmek amacıyla incelenen KMO değerinin ,70-,80 arası iyi; ,80-,90 arası çok iyi ve ,90 ve üzeri olması mükemmel olarak kabul edilmektedir (Çokluk vd., 2010; Pallant, 2020). Bu çalışmada hesaplanan KMO değeri ,903 ve Barlett Testi'nin ki-kare değeri istatistiksel olarak ($p < ,001$) anlamlıdır. Buna göre örneklem büyüklüğü oldukça yeterli ve verilerin dağılımı uygundur. Yapılan AFA sonuçlarına göre ölçeğin orijinalinde olduğu gibi dört boyutlu yapı ortaya çıkmış, bir madde farklı faktöre yüklendiği için kuramsal yapıyı bozması nedeniyle ölçekten çıkarılmıştır. Kalan 23 maddeyi oluşturan dört faktörlü yapı toplam varyansın %60,21'ini açıklamaktadır. Bu oran çok boyutlu ölçeklerde beklenen minimum oran olan %50'yi karşılamaktadır (Henson - Roberts, 2006; Streiner, 1994). Alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde birinci faktör olan Allah'ın kudretine inanç boyutu %39,326 oranında, ikinci boyut olan Allah'ın iradesini koşulsuz kabul boyutu %9,030 oranında, üçüncü boyut olan çabalamak %6,654 oranında, dördüncü boyut olan kişinin kendi iradesini yok etmesi %5,199 oranında varyans açıklamaktadır. Faktör yükleri ,56 ile ,85 arasında sıralanmaktadır. Elde edilen bu bulgular ölçeğin Türkçe versiyonunun incelenen geçerlik oranlarını sağladığını göstermektedir.

Elde edilen dört boyutlu yapıyı test etmek için DFA yapılmıştır. DFA'da modelin uyumunu belirlemek üzere farklı indekslerden faydalanılmaktadır. Bu çalışmada modelin uyumu öncelikle χ^2 değerinin serbestlik derecesine oranıyla değerlendirilmiştir. DFA'da χ^2/df değerinin 3'ten küçük olması iyi uyumu, 5'in altında olması kabul edilebilir düzeyde uyumu göstermektedir (Gürbüz - Şahin, 2017; Hu - Bentler, 1999). Bu çalışmada CMIN=533,415, $df=219$, $\chi^2/df = 2,436$, $p < ,001$ olarak bulunmuş ve iyi uyum vermiştir. Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Tucker Lewis İndeksi(TLI), Artan Uyum İndeksi (IFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI) değerleri 1'e yaklaştıkça uyum artmakta, bu değerler için ,90 ve üzeri; GFI değeri için ,80 ve üzeri yeterli uyuma işaret etmektedir. Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) değerinin ise ,08'den küçük olması kabul edilebilir düzeyde uyumu göstermektedir (Byrne, 2001; Kline, 2005). Analiz sonuçlarına göre önerilen kovaryanslar yapıldıktan sonra model kabul edilebilir düzeyde uyum vermiştir (CFI=,932, TLI=,921, IFI=,932, NFI=,890, GFI=,840, RMSEA=,078). Bunun yanında, doğrulayıcı faktör analizinde tek bir uyum değeri üzerinden değil, tüm indekslerin bir arada değerlendirildiği (Jöreskog - Sörbom, 1993) dikkate alındığında dört faktörlü modelin iyi uyum gösterdiği görülmektedir. DFA'ya göre maddeler buldukları faktörleri iyi bir şekilde temsil etmekte, maddelerin faktör yükleri ,61 ile ,99 arasında değişmektedir.

Ölçüt-bağıntılı geçerlik kapsamında uyarlanan ölçeğin, Bilişsel Kontrol ve Esneklik Ölçeği ve daha önce Türkçe geliştirilmiş olan Tevekkül Yönelimi Ölçeği ile ilişkisi incelenmiştir. Buna göre uyarlanan Tevekkül Ölçeği ile Tevekkül Yönelimi Ölçeği arasında her iki çalışma grubunda da istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü korelasyon görülmüştür ($r=,510$; $r=,509$; $p < ,01$). Benzer şekilde tevekkül ile bilişsel kontrol ve esneklik arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ilişki bulunmuştur ($r=,206$; $p < ,01$). Uyarlanan ölçek ölçüt-bağıntılı geçerlik kriterlerini de karşılamıştır.

Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı birinci çalışma grubu için ,899, ikinci çalışma grubu için ,923 bulunmuştur. Her iki çalışma grubunda da alt boyutların güvenilirlik katsayısı ,819 ile ,952 arasında değişmektedir. Cronbach alfa değerinin 1'e yaklaşması maddelerin aynı özelliği ölçme gücünün yükseldiğini göstermekte, bu değer için en az ,70 sınır kabul edilmektedir (Tavşancıl, 2002). Bu değer referans alındığında ölçeğin tamamı ve alt boyutları kendi içinde tutarlı olup, güvenilirliğinin orijinal ölçekte olduğu gibi yüksek olduğu görülmektedir. Madde toplam puan korelasyonlarının da ,30'un üzerinde olması maddelerin ölçülen özellikle ilişkisinin gücünü ve maddelerin iyi derecede ayırt ettiğini göstermektedir (Büyüköztürk, 2015; Özdamar, 2004). Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının birinci çalışma grubunda ,39 ile ,72; ikinci çalışma grubunda ,43 ile ,72 arasında sıralandığı görülmüştür. Bulgular değerlendirildiğinde madde toplam

korelasyon katsayılarının yeterli düzeyde olduğu görülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre 23 madde ve 4 alt boyuttan oluşan Tevekkül Ölçeği Türk kültüründe de geçerli ve güvenilir ölçme aracı olarak kullanılabilir. 7'li Likert tipinde yapılandırılan (1=Kesinlikle katılmıyorum, 7=Kesinlikle katılıyorum) ölçekten alınan puanların yükselmesi bireyde tevekkül etmenin yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçekte ters (reverse) madde bulunmamaktadır. Ölçek kapsamında tevekkül, "Allah'ın kudretine olan inanç, kişinin hedeflerine ulaşması için olumlu çaba harcaması ve Allah'ın iradesini koşulsuz kabul etmesi" olarak ele alınmıştır. Tevekkülün en yüksek derecesi ise kişinin kendi iradesini yok etmesidir. Ölçeğin ilk boyutunda yer alan Allah'ın her şeye yeter olduğuna, kudretine olan inanç tevekkülün temel unsuru olarak ele alınmış, Allah'ın her şeyin yaratıcısı, sahibi ve denetleyicisi olduğuna iman olarak tanımlanmıştır. Mütevekkil kişide "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir (hasbünallahu ve ni'me'l-vekil)" (*Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, 2009, Â-i İmrân 3/173) ifadesinde olduğu gibi, Allah'a inanmanın bireye yeteceği ve Allah'ın bütün işlerini halledebileceği düşüncesi kendisini göstermektedir. Allah'ın kudretine ilişkin bu inanç olmadan tevekkül oluşmayacaktır (Gondal vd., 2022). Birinci boyut olan bu boyut 10 maddeden oluşmaktadır.

"Allah'ın iradesini koşulsuz kabul" Allah'a iman ile ilişkili olarak, olumsuzluklara rağmen Allah'ın kendisi için iyi bir şeyler planladığından emin olma durumunu tanımlamaktadır. Bunu deneyimleyen birey hayatında olup bitenlerden tatmin olacağı için sıkıntılı anlarda zorlanmayacak ve strese girmeyecektir (Gondal vd., 2022). İkinci boyut olan bu boyut 6 maddeden oluşmaktadır.

Üçüncü boyut olan "Çabalamak" ise kişinin aktif olarak hedeflerini gerçekleştirmeye çalışması, peşinden koşması, efor sarf etmesidir. Örneğin hasta birisinin Allah'ın ona şifa verebileceği inancının yanı sıra ilaçlarını kullanması, geçimini sağlayabilmek için çalışması bu kapsamdadır (Gondal vd., 2022). Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan "İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder" (en-Necm 53/39) ayeti çabalamaya vurgu yapmaktadır. Dünya ve ahirette bir şeyler elde edebilmek için çabalamak, gayret etmek tevekkülün bileşenlerinden birisidir. Bu boyut 4 maddeden oluşmaktadır.

Ölçek kapsamında "Kişinin kendi iradesini yok etmesi" ise tevekkülün en yüksek derecesi olarak ele alınıp kişinin isteklerini yok etmesi, bütün arzu ve duygularını boşa çıkarması, kendisi için hiçbir şey istememesi, Allah'ın iradesine mutlak boyun eğmesi durumu olarak tanımlanmıştır (Gondal vd., 2022). Mütevekkil, kendi iradesini ve isteklerini yok edip, bütün arzu ve duygularını boşa çıkarmaktadır. Böyle bir birey Allah'ın kendisine verdiklerinin her ne olursa olsun en hayırlısı olduğunu düşündüğü için ondan hiç bir şey istememektedir. Dolayısıyla bu boyut kişinin kendi iradesini yok etmesi, kişisel arzu, istek, ihtiyaç ve isteklerin tamamen ortadan kaldırılması ve kendini tamamen Allah'ın eline bırakması olarak ele alınmıştır. Tasavvufta da tevekkül tecelli eden hükme razı olmak, kayıtsız-şartsız teslimiyet gerektiren makam olarak ele alınmaktadır (Kelabazi, 2014). Gazali'nin (2014) aktarımına göre tasavvuf literatüründe Ebu Ali Dekkak, Sehl et-Tüsteri gibi isimler de tevekkülü farklı dereceler üzerinden açıklamıştır. Gazali'nin (2014) tevekküle dair yaptığı üç seviyeli derecelendirmede ölçekteki gibi son basamak olan bu kısımda kişinin Allah'ın huzurunda gassalın elindeki meyyit yani ölünün yıkayıcısı önündeki hali gibi teslim olması beklenmektedir. Gazali bu seviyedeki tevekkülü ağlamasa, süt istemese bile annesinin kendisini bulacağını ve istemeden ona süt içireceğini bilen çocuğun durumuna benzeter. Ona göre bu seviyedeki tevekkülde Allah'ın kendisine istediğinden daha hayırlısını vereceğine imandan ötürü istemenin, dua etmenin terk edilmesi vardır. Gazali, kalbin doğasında sebeplere meyletmek olduğundan bu seviyede tevekkülü çok zor ve nadir görülen bir durum olarak ele almış ve bu seviyenin gelip geçici olup sabit olmadığını ifade etmiştir. Bu açıdan Gazali tevekkülü hem anlama hem de uygulamanın zorluklarına değinmiştir. Buna dair bir açıklaması şu şekildedir (Gazali, 1979, 572):

"...Bir kimse hareketlerde, işlerde Allah'ı Teâla'dan başkasının tesir ettiğini düşünse, bu kimsenin tevhide noksan olur. Hiçbir sebep lazım değildir dese, şeriatın ayrılmış olur. Eğer sebepleri araya koymak lazım değildir dese, akla uymamış olur. Lazımdır dese, sebeplerden birine tevekkül etmiş olur ki, bu da tevhide noksanlık olur. Görülüyor ki tevekkülü, hem akla, hem şeriata, hem de tevhide uyacak şekilde anlatmak lazımdır. Böyle anlayabilmek derin bilgi ister. O halde herkes anlayamaz..."

Aktarılanlar değerlendirildiğinde birbirine zıt gibi görünen unsurların farklı dereceler kapsamında tevekkül sürecine dahil olduğu, kavramın çok boyutlu bir yapısının olduğu görülmektedir. Gondal ve diğerleri (2024) aktarılan literatürden hareketle tevekkülün en saf halini her şeyi tamamen Allah'ın kontrolüne bırakmak, kendi iradesi yerine Allah'ın iradesiyle yetinmek olarak tanımlamış ve bu kavramsallaştırma üzerinden ölçek geliştirilmiştir. Bu çalışmada tevekkülün en ileri seviyesi olarak kavramsallaştırılan bu boyutta katılımcılar en düşük puan ortalamasına sahip olmuştur. Bahsi geçen boyut 3 maddeden oluşmaktadır.

Tevekkül psikolojisi literatürü güçlenmeye ve önümüzdeki yıllarda farklı perspektiflerle ele alınmaya, farklı değişkenlerle ilişkisi anlaşılmasına adaydır. Çeşitli kişilik özellikleri, pozitif psikolojik yapılar, kaygı problemleri, tanrıya bağlanma stilleri, dindarlık tipleri ele alınabilecek değişkenlerden bazılarıdır. Bunların dışında bilişsel kontrol ve esneklik ile tevekkül arasındaki ilişkiye benzer şekilde Doğan'ın (2023) çalışmasında tevekkül ile algılanan stres arasında negatif yönlü ilişki bulunmuş, tevekkülün algılanan stres üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Yani tevekkül arttıkça algılanan stres azalmaktadır. Bilişsel esneklik depresyon, kaygı gibi olumsuz psikolojik yapılarla negatif, psikolojik iyi oluş ile pozitif ilişkili olup (Cardom, 2016; Fu - Chow, 2017; Johnco, 2014); bilişsel kontrol ve esneklik duygu düzenleme konusunda önemlidir. Bireylerde bu becerilerin eksik oluşu ruh sağlığı problemlerinde rol oynamaktadır (Gabrys vd., 2018). Kandemir (2022) tevekkülün psikolojik fonksiyonlarından birisinin pozitif ve bilişsel yeniden değerlendirme olduğunu ifade etmektedir. Tevekkül ile bu ilişkiler dikkate alındığında, ileri çalışmaların bulgularından beslenerek özellikle önleyici ruh sağlığı çalışmalarında tevekkül etme becerilerinin çalışması gündeme alınabilir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular Türk kültürüne uyarlanan Tevekkül Ölçeği'nin Türkçe araştırmalar için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Mevcut araştırmada ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmış, geçerliliği, ölçüt-bağıntılı geçerlik, iç tutarlılık güvenilirlik analizi ve madde analizi yoluyla incelenmiştir. Test tekrar test güvenilirliği ise incelenmemiştir. Farklı çalışma gruplarında bu çalışmada ele alınmayan geçerlik ve güvenilirlik analizleri üzerinden ölçeğin psikometrik özellikleri yeniden değerlendirilebilir. Uyarlanan ölçek Pakistanlı Müslümanlar üzerinde geliştirilmiş ve bu çalışma sonucunda farklı iki kültürde ölçeğin yapısı tutarlı bulunmuştur. Bununla birlikte ölçeğin geliştirildiği kültür olan Pakistan ve uyarlandığı kültür olan Türkiye Müslümanları kendilerini çoğunlukla Sünni olarak tanımlamaktadır. Özellikle anlam içeriği oldukça geniş olan tevekkül kavramının yorumlama ve uygulaması kültür ve düşünce farklarından etkilenme potansiyeline sahiptir. Farklı İslam mezheplerinde yapının geçerliliği farklı bir araştırmaya konu olabilir. Aynı zamanda uyarlaması yapılan ölçekteki teorik arka plan dikkate alınarak psikolojik açıdan tevekkül kavramının kuramsal çerçevesi üzerinde çalışmalar yürütülebilir.

Etik Komite Onayı: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 19.07.2023 tarih ve 08 sayılı toplantısında 2023/225 karar sayısı ile araştırmanın etik kurul onayı alınmıştır.

Katılımcı Onamı: Çalışmaya katılan tüm katılımcılardan yazılı onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of Afyon Kocatepe University (Date: 19.07.2023, Number: 08).

Informed Consent: Written informed consent was obtained from the participants who participated in this study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Ağılkaya Şahin, Zuhul. "Din ve Psikoloji Arasındaki Uçurum Gerçekten Ne Kadar Derin? Psikoterapilerdeki Dini İzler". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/3 (Aralık 2018), 1607-1632. <https://doi.org/10.18505/cuid.466215>
- Arslan, Hulusi. "Mehmet Akif'in Kader ve Tevekkül Anlayışı". *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 7/13 (Ocak-Haziran 2014), 11-27.
- Bonab, Bager Ghobari - Koohsar, Ali Akbar Haddadi. "Reliance on God as a Core Construct of Islamic Psychology". *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 30 (2011), 216-220. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.043>
- Bonab, Bager Ghobari vd. *Development of Reliance on God Scale and Investigating the Relation of Reliance on God with Anxiety in College Students*. Tehran: School of Psychology and Education, University of Tehran, Unpublished Research Project, 2005.
- Bussing, Arndt vd. "Reliance on God's Help as a Measure of Intrinsic Religiosity in Healthy Elderly and Patients with Chronic Diseases. Correlations with Health-Related Quality of Life?". *Applied Research in Quality of Life* 4 (Haziran 2009), 77-90.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları, 14. Basım, 2013.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayınları, 21. Basım, 2015.

- Byrne, Barbara M. *Structural Equation Modelling with AMOS: Basic Concepts, Applications and Programming*. NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2001.
- Cardom, Robert David. *The Mediating Role of Cognitive Flexibility on the Relationship Between Crossrace Interactions and Psychological Well-Being*. USA: University of Kentucky, Educational, School, and Counseling Psychology, Doctoral Dissertation, 2016.
- Coşar, Halil İbrahim. *Kader Anlayışının Kur'an Bağlamında Sosyo-Psikolojik Tahlili*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Çınar, Mehmet. "Dini Tutum ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkide Tevekkülün Aracılık Rolünün İncelenmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 22/2 (Eylül 2022), 1183-1208. <https://doi.org/10.33415/daad.1123529>
- Çokluk, Ömay vd. *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi, 2010.
- Demirtaş, Ayşe Sibel. "Stresli Durumlarda Bilişsel Kontrol ve Bilişsel Esneklik: Bir Ölçek Uyarlama Çalışması". *Psikoloji Çalışmaları* 39/2 (Aralık 2019), 345-368.
- Dennis, John P. - Vander Wal, Jillon. S. "The Cognitive Flexibility Inventory: Instrument Development and Estimates of Reliability and Validity". *Cognitive Therapy and Research* 34/3 (Kasım 2010), 241-253.
- Doğan, Gülden. *Öznel Dindarlık Algısı, Tevekkül ve Stres İlişkisi*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Fardadi, Javad S. - Azadi, Zeinab. "The Relationship Between Trust-in-God, Positive and Negative Affect, and Hope". *Journal of Religion and Health* 56/3 (2017), 796-806.
- Fu, Fang - Chow, Amy. "Traumatic Exposure and Psychological Well-Being: The Moderating Role of Cognitive Flexibility". *Journal of Loss and Trauma* 22/1 (2017), 24-35. <http://dx.doi.org/10.1080/15325024.2016.1161428>
- Gabrys, Robert. L. vd. "Cognitive Control and Flexibility in the Context of Stress and Depressive Symptoms: The Cognitive Control and Flexibility Questionnaire". *Frontiers in Psychology* 9 (Kasım 2018), 1-19. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02219>
- Gazali, Ebu Hamid Muhammed. *İhya-u Ulumi'd-Din, IV*. çev. Ahmet Serdaroğlu. İstanbul: Bedir Yayınevi, 2014.
- Gazali, Ebu Hamid Muhammed. *Kimya-yı Saadet, I-II*. çev. A. Faruk Meyan. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1979.
- Gondal, Muhammad Usama vd. "Development and Validation of Tawakkul Scale for Muslim Adults in Pakistan". *Journal of Religion and Health* (2022), 1-22. <https://doi.org/10.1007/s10943-021-01449-6>
- Gondal, Muhammad Usama vd. "Mediating Role of Tawakkul Between Religious Orientation and Stress among Muslim Adults". *Mental Health, Religion & Culture* 26/3 (2023), 290-304. <https://doi.org/10.1080/13674676.2023.2226600>
- Gondal, Muhammad Usama vd. "Tawakkul and its Dimensions: A Thematic Analysis of Quranic Verses on Tawakkul". *VFAST Transactions on Islamic Research* 12/1 (Haziran-Temmuz 2024), 64-82.
- Gürbüz, Sait - Şahin, Faruk. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2017.
- Henson, Robin K. - Roberts, J. Kyle. "Use of Explanatory Factor Analysis in Published Research: Common Errors and Some Comment on Improved Practice". *Educational and Psychological Measurement* 66/3 (Haziran 2006), 393-416.
- Hu, Li-tze - Bentler, Peter M. "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives". *Structural Equation Modeling* 6/1 (1999), 1-55.
- İbn Arabi, Ebu Bekr Muhammed. *Rıza, İhlas ve Tevekkül*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2015.
- Johnco, Carly vd. "The Influence of Cognitive Flexibility on Treatment Outcome and Cognitive Restructuring Skill Acquisition During Cognitive Behavioural Treatment for Anxiety and Depression in Older Adults: Results of a Pilot Study". *Behaviour Research and Therapy* 57 (Haziran 2014), 55-64. <http://dx.doi.org/10.1016/j.brat.2014.04.005>
- Jöreskog, Karl G. - Sörbom, Dag. *LISREL 8: Structural Equation Modeling with the SIMPLIS Command Language*. North Lincoln: Scientific Software International, 1993.
- Kandemir, Fatih. "Tevekkülün Fonksiyonelliği Üzerine-Din Psikolojik Bir Yaklaşım". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 26/1 (Haziran 2022), 121-134. <https://doi.org/10.18505/cuid.1073180>
- Karataş, Kasım - Baloğlu, Mustafa. "Tevekkülün Psikolojik Yansımaları". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 19/1 (Haziran 2019), 110-118. <https://doi.org/10.30627/cuilah.545806>
- Kelabazi. *Doğuş Devrinde Tasavvuf Ta'arruf*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları, 4. Basım, 2014.
- Kline, Rex B. *Principles and Practice of Structural Equation Modelling*. New York: The Guildford Press, 3. Ed., 2005.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. haz. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: DİB Yayınları, 2009.
- Kuşeyrî, Abdülkerim. *Kuşeyrî Risalesi*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 8. Basım, 1978.
- Mickley, Jacqueline vd. "Spiritual Well-Being, Religiousness and Hope among Women with Breast Cancer". *Image: The*

- Journal of Nursing Scholarship* 24/4 (Aralık 1992), 267-272.
- Muhasibi, Haris. *Kalb Hayatı (Er-Riaye Li Hukukillah)*. çev. Abdülhakim Yüce. İstanbul: Işık Yayınları, 2011.
- Özdamar, Kazım. *Paket Programlar ile İstatistik Veri Analizi 1*. Eskişehir: Kaan Kitabevi, 2004.
- Pallant, Julie. *SPSS Survival Manuel*. London: Routledge, 7. Ed., 2020.
- Rambod, Masoume vd. "Spirituality Experiences in Hemophilia Patients: A Phenomenological Study". *Journal of Religion and Health* 58/3 (2019), 992-1002. <https://doi.org/10.1007/s10943-018-0621-3>
- Sağıroğlu, Tuğba. *Mevlana'nın Mesnevi Adlı Eserinde Tevekkül Anlayışı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Saritoprak, Seyma N. - Abu-Raiya, Hisham. "Living the Good Life: An Islamic Perspective on Positive Psychology". *Handbook of Positive Psychology, Religion, and Spirituality*. ed. Edward B. Davis vd. 179-194. Switzerland: Springer, 2023.
- Sönmez, Veysel. - Alacapınar, F. Gülderen. *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama*. Ankara: Anı Yayınları, 2016.
- Streiner, David L. "Figuring out Factors: The Use and Misuse of Factor Analysis". *Canadian Journal of Psychiatry* 39/3 (Nisan 1994), 135-140.
- Şahin, Meryem. *Dini Bir Değer Olarak Tevekkül Yöneliminin Psikolojik Sebep ve Sonuçları Üzerine Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Şahin, Meryem. "Tevekkül Algısı: Sabır, Azim ve Umudu İçeren Bir Kavram Olarak Tevekkül". 3rd *International Congress of Eurasian Congress on Positive Psychology*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, 2019.
- Şahin, Meryem. "Tevekkül Yönelimi Ölçeği Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Değerler Eğitimi Dergisi* 18/40 (Aralık 2020), 345-369. <https://doi.org/10.34234/ded.768176>
- Şahin, Meryem - Hökelekli, Hayati. "Tevekkül Psikolojisi: Nedenleri, Süreci ve Sonuçları Hakkında Nitel Bir Araştırma". *International Journal of Social Inquiry* 12/2 (Aralık 2019), 801-836. <https://doi.org/10.37093/ijisi.659060>
- Şahin, Meryem - Kılıç Ahmedi, Büşra. "A Research on the Relationship Between Tawakkul Orientation and Psychological Well-Being". *International Baskent Congress on Physical, Social and Health Sciences Abstract Book*. ed. Ali Bilgili - Uğur Ateşoğlu. Ankara: Isçya Yayınevi, 2021.
- Tabachnick, Barbara. G. - Fidell, Linda S. *Using Multivariate Statistics*. New York: Pearson, 7. Ed., 2019.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2002.
- Terzibali Törenek, Edanur. *Tevekkül, Yaşam Memnuniyeti ve Dindarlık İlişkisi*. Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

EXTENDED SUMMARY

In accepted definitions, tawakkul is an Islamic concept that involves leaving the outcome of a task to the will and discretion of Allah, while fully accepting and trusting in Allah after putting forth one's best effort. Besides this, most studies focus on the psychological and social aspects of the concept, with its dimension of faith. Studies have emerged in the discipline of the psychology of religion attempting to understand the psychological dimension of tawakkul. In the process of tawakkul, which emphasizes that the source of trust is not in one's own efforts, but in the will of Allah, it is important to avoid tying one's heart to other possible causes. Based on these explanations about tawakkul, the concept is characterized by faith and trust in Allah and the unconditional acceptance of a result experienced as a result of this trust. Individuals who have tawakkul hold a schema of an active creator in their conception of God. The belief in tawakkul, which includes this schema, reflects an active relationship between God and the individual. There is an increasing amount of qualitative and quantitative research on the psychology of tawakkul both in Turkey and around the world, and there is a growing interest in this concept. Thus, this study aimed to contribute to the measurement tools used in the psychology of tawakkul, a newly developing study subject. To achieve this, the Tawakkul Scale, originally developed by Gondal et al. (2022) for Pakistani Muslims in the Urdu language, was adapted to Turkish culture.

The study collected data from 595 individuals in two study groups after translation studies. The KMO value for exploratory factor analysis was .903, and Barlett's test chi-square value was statistically significant ($p < 0.001$). Therefore, the sample size was sufficient, and the data distribution was appropriate. The EFA results indicated a four-dimensional structure, consistent with the original scale. One item was removed from the scale as it loaded on a different factor and disrupted the theoretical structure. The remaining 23 items formed a four-factor structure that accounted for 60.21% of the total variance. When the sub-dimensions are analysed, the first factor, belief in God's sufficiency, accounts for 39.326% of the variance. The second factor, unconditional acceptance of God's will, accounts for 9.030%. The third factor, efforts, accounts for 6.654%, and the fourth factor, the annihilation of one's own will, accounts for 5.199%. Factor loadings ranged between .56 and .85. Confirmatory factor analysis (CFA) was conducted on the data obtained from the second study group to test the four-dimensional structure. The CFA yielded good results (CMIN=533.415, DF=219, $\chi^2/df = 2.436$, $p < .001$). After making the recommended covariates, the model gave an acceptable fit (CFI=.932, TLI=.921, IFI=.932, NFI=.890, GFI=.840, RMSEA=.078). In terms of criterion-related validity, we examined the relationship between the adapted scale the previously developed Turkish Cognitive Control and Flexibility Scale, and the Tawakkul Orientation Scale. The results showed a statistically significant positive correlation between the adapted Tawakkul Scale and the Tawakkul Orientation Scale in both study groups. Likewise, a statistically significant positive correlation was discovered between tawakkul and cognitive control and flexibility. The Cronbach's alpha internal consistency reliability coefficient was found to be .899 for the first study group and .923 for the second study group. In both study groups, the reliability coefficient of the sub-dimensions varied between .819 and .952. The increase in scores obtained from the 7-point Likert-type scale (1=Strongly disagree, 7=Strongly agree) indicated a high level of tawakkul in the individuals. The study's findings suggest that the Tawakkul Scale, comprising 23 items and 4 sub-dimensions, is a valid and reliable tool for use in Turkish culture.

The literature on the psychology of tawakkul is a candidate to be strengthened in the coming years, to be handled from different perspectives and to understand its relationship with different variables. Various personality traits, positive psychological constructs, anxiety problems, attachment styles to God, and types of religiosity are some of the variables that can be addressed. Considering the limited findings in the literature on the psychology of tawakkul, it can be said that tawakkul skills are important, especially in preventive mental health studies. However, there is a lack of theoretical models that address the concept of tawakkul from a psychological perspective. Considering the theoretical background in the adapted scale, studies can be conducted on the theoretical framework of the concept of tawakkul from a psychological perspective.